

بررسی جامعه‌شناختی نقش ویژگی‌های زنان در آسیب‌های اجتماعی فرزندان

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۰۱/۲۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۲۵

زهرا بزرگر^۱، اسماعیل جهان بخش^۲، شاپور بهیان^۳

چکیده

نقش زن، در حفظ و ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی فرزندان در خانواده و جامعه بدون جایگزین است و همواره با برعهده داشتن مسئولیت خطیر پرورش نسل آینده به گونه‌ای مؤثر در روند توسعه اجتماعی نقش دارد. پژوهش حاضر با هدف بررسی جامعه‌شناختی نقش زنان در آسیب‌های اجتماعی فرزندان به شیوه پیمایشی- توصیفی انجام و داده‌های آن با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخته گردآوری شد. جامعه آماری این پژوهش کلیه مادران و فرزندان آنها در شهر شیراز بودند که ۳۷۶ نفر از آنان به شیوه نمونه‌گیری تصادفی از نوع طبقه‌ای چندمرحله‌ای برای گروه نمونه انتخاب شدند. یافته‌های تحقیق نشان داد که از مقدار ضریب مسیر و آماره t ، برای بعد زمینه‌ای و بحران در خانواده با آسیب‌های اجتماعی فرزندان و همچنین ویژگی‌های زنان، با خودکشی فرزندان و مسائل جنسی فرزندان رابطه معناداری ندارد. انرژی عاطفی، سبک زندگی، آموزش و کنترل، خلاقیت و ابتکار زنان در سطح اطمینان ۹۹٪ با برخی آسیب‌های اجتماعی فرزندان رابطه معناداری دارند که این آسیب‌ها عبارتند از: سرقت توسط فرزندان، پرخاشگری فرزندان، مصرف موادمخدر فرزندان، اقدام به فرار از خانه توسط فرزندان.

واژگان کلیدی: ویژگی‌های زنان، آسیب‌های اجتماعی، فرزندان.

۱. دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، دهقان، ایران. (نویسنده مسئول)

Email: za.barzegar2013@gmail.com

۲. استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد دهقان، دهقان، ایران.

Email: esjahan@yahoo.com

۳. استادیار جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مبارکه، مبارکه، ایران.

Email: sbehyan@yahoo.com

نقش زن در حفظ و ارتقای سلامت جسمی، روانی و اجتماعی فرزندان در خانواده و جامعه بدون جایگزین است. از لحاظ جامعه‌شناسی، نقش زنان در آسیب‌های اجتماعی فرزندان بر اصولی از جمله احساس مسئولیت، حفظ عزت مندی، تخصص داشتن در برخورد با فرزندان، رعایت اخلاق همسری و مادری و اعتدال در فقر و غنا تکیه دارد. خانواده همیشه نمی‌تواند محلی مملو از امنیت، عطوفت و صمیمیت باشد. برخوردار و والدین از مهارت‌های لازم برای رویارویی با مسائل می‌تواند موجب کاهش تنش‌های درون خانواده و حل اصولی و منطقی مسائل و مشکلات فرزندان به ویژه نوجوانان شود. نوجوانان آسیب‌پذیرترین قشر در برابر رفتارهای پرخطرند و به واسطه ویژگی‌های تحولی این دوره بیش از سایر گروه‌ها رفتارهایی دارند که سلامت حال یا آینده‌شان را در معرض خطر قرار می‌دهد. (مرعشیان، ۱۳۹۰)

بر همین اساس، بررسی ویژگی‌های زنان در خانواده از موضوعات مهمی است که باید مورد توجه قرار گیرد؛ چراکه شخصیت، منش و رفتار فرزندان بستگی به نقش مادران در خانواده دارد. با توجه به نقش مهم زنان در خانواده می‌توان گفت که پویایی، سرزندگی، توفیق و بالندگی یا بی‌تحركی، عقب‌ماندگی، خفت و ذلت هرنسلی به چگونگی ایفای نقش زنان در تربیت فرزندان بستگی دارد. فرزندان به میزان زیادی از رفتار مادران الگو می‌گیرند، بنابراین یکی از رموز و شیوه‌های محرومیت‌زدایی از خانواده‌ها و در نهایت جامعه و رسیدن به عدالت همگانی و رفاه کلی، توجه به نقش مهم زنان در این زمینه است. زنان مهم‌ترین و مؤثرترین افراد در تشکیل رفتار و شخصیت فرزندان می‌باشند. براین اساس، پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که ویژگی‌های زنان در خانواده چگونه می‌تواند در آسیب‌های اجتماعی فرزندان اثرگذار باشد؟

عمده‌ترین اهدافی که تاکنون در جوامع مختلف برای تحقیقات و مطالعات پیرامون موضوع زنان و خانواده در نظر گرفته شده است، مشخص نمودن ضرورت و اهمیت نقش زن در خانواده برای رشد، پیشرفت و اعتلای اهداف آرمانی خانواده و به دنبال آن جوامع است. زن، خواه با عنوان مادر و خواه با عنوان معلم و عضو جامعه، در انتقال فرهنگ به

کودکان نقش بسزایی دارد. مادر از سویی برای کودک الگوست و از سوی دیگر، الگوهای مناسب برای همانندسازی کودک را فراهم می‌آورد. شیوه نظارت نامحسوس و ناملموس در مسائل فرهنگی کودک بر عهده مادر است. کودک با توجه به تحول روانی و جسمی سریع، در هر زمان نوع خاصی از نظارت را می‌طلبد و زن صرف نظر از تأثیر بر کودک، رهبر فرهنگی الگویی برای اوست که نقش انتقال فرهنگ جامعه به وی را نیز بر عهده دارد. (اخوی‌راد، ۱۳۸۴)

نقش مادری، مهارتی است همراه با مبانی دقیق که در وجود زن نهاده شده است که غفلت و اشتباه در آن موجب فساد و تباهی جامعه می‌شود و مراقبت از آن جامعه‌ای خیرخواه و متکامل پدید می‌آورد. وظیفه مادری، فضیلتی ملکوتی است ناشی از عالم قدس که در وجود انسان تجلی می‌کند و در آن صداقت، مهر و صفا به عالی‌ترین درجه خود می‌رسد که بدون شک ویژگی‌های شخصیتی زن در تکامل این نقش، سهم بسزایی دارد. (برجی‌نژاد، ۱۳۸۹)

کمبود محبت از جمله عوامل مهمی برای سوق دادن اطفال و نوجوانان به سوی بزهکاری است. ابراز محبت مادر به شیوه‌های مختلفی انجام می‌پذیرد که بهترین آنها در آغوش گرفتن، نوازش کردن و بوسیدن است که این امر مایه جلب محبت و اطمینان کودک از زندگی می‌شود. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمود: «احبوا الصبيان و ارحمهم...؛ فرزندان خود را دوست بدارید و به آنها مهربانی کنید...» (کلینی، ۱۳۷۹، ۴۹/۶). همچنین ایشان می‌فرمود: «كَبِّرُوا مِنْ قُبْلَةٍ أَوْلَادِكُمْ فَإِنَّ لَكُمْ بِكُلِّ قُبْلَةٍ دَرَجَةٌ؛ فرزندان خود را بسیار ببوسید؛ زیرا برای شما در هر بوسیدن درجه‌ای است» (ابن بابویه، ۱۳۹۳، ۲۰۳/۱۵ و ۲۰۲). از این روایات می‌توان دریافت که محبت به فرزند در تأمین سلامت روان او تأثیر زیادی دارد (گلی، ۱۳۹۴).

اگر کودک از مادر خود بی‌احترامی ببیند، سخنان و تعلیمات وی، نه تنها در کودک اثری نخواهد داشت، بلکه اثر معکوس و ضدتربیتی نیز به بار خواهد آورد، ولی اگر به آنها همانند افرادی که صاحب حق و حقوق اند توجه شود و به صورت ویژه و خاص مورد احترام قرار گیرند، کودک نیز احترام و اهمیت دادن به مادر و دیگران را تمرین کرده و می‌آموزد. (حسینی‌زاده، ۱۳۹۰)

در چارچوب نظری پژوهش حاضر از نظریات نظریه پردازانی چون امیل دورکیم در زمینه اجتماعی شدن و پایگاه اجتماعی ماکس وبر استفاده شده است. در این رابطه شیوه تأثیرگذاری

مادر در سه محور ایجاد انگیزه مناسب در موقعیت‌های گوناگون برای بروز رفتارهای خاص، سرمشق بودن مادر و تشویق رفتارهای مورد تأیید، مطرح شده است. آنچه برای زن واجد ارزش بسیار است، مسئله آشنایی او با فرهنگ جامعه و خانواده است. زن در خانه، فرهنگ را به گونه‌ای در نقش همسر و نیز مادر برای کودک نشان می‌دهد. اسپینزا با انجام پژوهشی، اهمیت رابطه کودک با مادر و تأثیر آن در چگونگی رشد جسمانی و روانی کودک را نشان داده است. اسپینتز پس از بررسی کودکان جدا از مادر و کودکان در کنار مادر، نتیجه می‌گیرد که کودکان با مادر، از جنبه‌های رشد بدنی، ادراکی، حافظه، شناخت محیط، هوش و رشد اجتماعی، بر کودکان جدا از مادر برتری دارند. (رهنمایی و همکاران، ۱۳۸۵، ۲، ۸۵۹)

به عقیده پارسونز^۱ اجتماعی کردن کودک یعنی، فراگیری و جذب فرهنگی که کودک در آن به دنیا می‌آید. به بیان دیگر، اجتماعی کردن عبارت است از: جریان فراگیری رفتارها و قابلیت لازم برای ایفای یک نقش اجتماعی خاص. تأثیر مادر در فراگیری این ارزش‌ها، رفتارها و نقش‌ها بر فرزندان انکارناپذیر است. زبان‌ها منعکس‌کننده وضع فرهنگی، روانی و اخلاقی جوامع هستند، آموزش زبان توسط مادر انجام می‌گیرد و طفل با مادر بر این ابزار مسلط می‌شود و به توجیه و تشریح مسائل می‌پردازد. از این رو، باید از زبان عامیانه پرهیز کرد، از آموزش هجو و هزل برکنار بود و بدگویی، فحش و کلمات رکیک به کار نبرد. دقت در این نکات، زمینه فرهنگی مناسبی برای پرورش اخلاقی کودک فراهم می‌سازد. با توجه به نقش سرنوشت‌ساز تربیت خانوادگی در رشد و تعالی فرزندان، موضوع حقوق فرزند در اسلام مطرح می‌شود تا به والدین تذکر داده شود، که کودک دارای حقوقی هستند و باید در رفع نیازهای آن کوشید. از جمله حقوق کودکان که بر عهده والدین است، تأمین سعادت دنیایی و آخرتی آنان است که این امر میسر نمی‌شود، مگر از راه انتقال مفاهیم دینی (اخوی‌راد، ۱۳۸۴).

پیامبر گرامی اسلام ﷺ همواره به کودکان احترام می‌گذاشت و دیگران را نیز به این امر سفارش می‌کرد. از سخنان آن حضرت است که فرمود: «اکرموا اولادکم و احسنوا ادابکم؛ به فرزندان خود احترام کنید و با آداب پسندیده با آنها معاشرت کنید» (مجلسی، ۱۳۹۰، ۱۰۴/۹۵). سیره عملی پیشوایان معصوم علیهم‌السلام نیز نشان‌دهنده توجه ویژه مکتب تربیتی اسلام به این

1. Spitz
2. Parsonz

مهم است. پیامبر اکرم ﷺ به فرزندان و نواده‌های خویش، کودکان اصحاب و مسلمانان و کودکان غیرمسلمان محبت داشت و دیگران را نیز بدان سفارش می‌کرد. از این روایات می‌توان دریافت که محبت به فرزند در تأمین سلامت روان کودک تأثیر زیادی دارد (گلی، ۱۳۹۴). پیشوایان دینی ما در زندگی خود به این نیاز طبیعی کودکان توجه زیادی داشتند. آنان علاوه بر اینکه کودکان را در بازی کردن در دوران کودکی آزاد می‌گذاشتند، خود نیز در بازی آنها شرکت می‌کردند. ابن ابی الحدید (۱۴۰۴ هـ.ق) نقل می‌کند:

قال المدائنی و كان الحسن ﷺ اكبر ولد علي و كان سیدی سخیا حلیمًا خطیبًا و كان رسول الله ﷺ یحبه سابق یوما بین الحسین و بینة فسبق الحسن فاجلسه علی فخذة الیمنی ثم اجلس الحسین علی الفخذ الیسری.

حسن ﷺ بزرگترین فرزند امام علی ﷺ و مردی بزرگوار، سخاوتمند و شکیبا بود و پیامبر ﷺ او را دوست می‌داشتند. روزی پیامبر ﷺ بین او و حسین ﷺ مسابقه دو گذاشتند. حسن ﷺ بر حسین ﷺ پیشی گرفت. پیامبر ﷺ او را بر زانوی راست خویش و حسین ﷺ را بر زانوی چپ خویش نهاد.

از این رفتار پیامبر ﷺ چنین استنباط می‌شود که تشویق کودکان به بازی و ایجاد رقابت بین آنها با تشویق، موجب افزایش عزت نفس آنها می‌شود؛ زیرا هم موجب تأمین نیاز طبیعی آنها به بازی می‌شود و هم وسیله‌ای برای رشد همه جانبه کودک، به ویژه رشد شخصیت و عزت نفس وی می‌گردد. (گلی، ۱۳۹۴) حقوقی که اسلام برای مادران مشخص کرده، بسیار فراتر از حقوقی است که برای دیگران حتی پدر قائل شده است. جایگاه مادر از منظر اسلام را می‌توان در آیات و روایات به وضوح مشاهده کرد. در قرآن کریم کلمه مادر به اشکال مختلف و به صورت جمع و مفرد (ام، والدتی، ام موسی، والدات و امهات) به کار رفته است. خداوند در آیات قرآن، با عظمت و بزرگی از مادر یاد کرده و از مقام او تمجید نموده است. زمانی که سفارش احسان و نیکی به پدر و مادر را یادآور می‌شود، به دوران دشوار بارداری مادر و تولد فرزند و شیرخوارگی آن اشاره می‌کند. همچنین از انسان می‌خواهد که شکرگزار او و پدر و مادرش باشد:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا.

به انسان سفارش احسان و نیکی به پدر و مادرش را نمودیم. مادرش او را به دشواری بارداری کرد و به دشواری او را وضع نمود و بارداری و شیرخواری او سی ماه است. (احقاف: ۱۵)

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَىٰ وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي
وَلِوَالِدَيْكَ إِلَىٰ الْمُنْصِرِ.

و ما به هر انسانی سفارش کردیم که در حق پدر و ما در خود نیکی کن. به ویژه مادر که چون بار حمل فرزند برداشته و تا مدت دو سال که طفل را از شیر باز گرفته (هر روز) بر رنج و ناتوانیش افزوده است. (و فرمودیم که) شکر من و شکر پدر و مادرت بجای آور، که بازگشت (خلق) به سوی من خواهد بود. (لقمان: ۱۴)

در سیره پیامبر ﷺ و امامان علیا به شخصیت، مقام و رعایت حقوق مادر بسیار سفارش شده است. پیامبر ﷺ در تبیین مقام مادر می فرماید: «الجنة تحت اقدام الامهات؛ بهشت زیر پای مادران است» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۵). امام سجاد علیا نیز درباره حق مادر و عظمت او می فرماید:

حق مادر بر تو این است که بدانی او تو را حمل نمود، آن گونه که هیچ کس، دیگری را حمل نمی کند؛ از میوه قلبش به تو داد که احدی به دیگری نمی دهد؛ تو را با جمیع اعضا و جوارحش در آغوش گرفت و باکی از اینکه گرسنه باشد، نداشت؛ در حالی که در آفتاب بود، تو را می پوشاند تا تو را در سایه نماید؛ خواب را به خاطر تو ترک نمود؛ تو را از سرما و گرما محافظت نمود و تو در برابر این همه خدمت، کجا می توانی شکرگزار او باشی، مگر به کمک و یاری و توفیق پروردگار. (ابن بابویه، ۱۳۸۴)

توجه و تعمق در آیات قرآن ما را به اهمیت و توجه اسلام به فرزند و فرزندآوری رهنمون می سازند و نشان می دهند که اسلام به فرزند در جایگاه انسانی کامل، احترام و ارزش فوق العاده ای می نهد:

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا.
و آنان هستند که گویند: پروردگارا، ما را زنان و فرزندانِ مرحمت فرما که مایه چشم روشنی ما باشند، و ما را (سر خیل پاکان و) پیشوای اهل تقوا قرار ده. (فرقان: ۷۴)
هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ.
در آن هنگام زکریا (که کرامت مریم مشاهده کرد) پروردگار خود را بخواند، گفت:

پروردگارا، مرا (به لطف خویش) فرزندى پاک سرشت عطا فرما، که همانا تویی
اجابت کننده دعا. (آل عمران: ۳۸)

از جمله کارکردهای نقش مادری، تربیت فرزند است که در مکتب اسلام از آن به احیای
فطرت خدا آشنای آدمی و پرورش ابعاد وجودی او برای حرکت به سمت کمال بی نهایت
تعبیر می شود. امام علی علیه السلام در نامه ۳۱ نهج البلاغه به این نکته تأکید می نماید: «انما قلب
الحدیث کالارض الخالیه ما ألقى فیها من شیء قبلته؛ قلب نوجوان چنان زمین کاشته
نشده، آماده پذیرش هر بذری است که در آن پاشیده شود». همچنین درباره ویژگی تربیت
دوران کودکی می فرماید: «العلم فی الصغر، کالنقش فی الحجر؛ علم آموزی در کودکی همانند
نقش بر روی سنگ پایدار است» (دشتی، ۱۳۷۹). از این رو، ایشان خطاب به فرزند گرامی خویش
می فرماید: «بر آن شدم، تو را با خوبی ها تربیت کنم؛ زیرا در آغاز زندگی قرار داری، تازه به
روزگار روی آورده ای، نیتی سالم و روحی با صفا داری» (دشتی، ۱۳۷۹).
امام صادق علیه السلام می فرماید:

موسی از خدا پرسید: خدایا! برترین اعمال نزد تو کدام است؟ خداوند فرمود:
دوست داشتن کودکان، زیرا من آنها را بر فطرت توحید خود آفریدم و اگر آنها را بمیرانم
همه آنها را به رحمت خود، به بهشت وارد می کنم. (طبرسی، ۱۳۷۰)

فرزندانی که به طور واقعی عشق و محبت می بینند، ناخودآگاه درک می کنند که به
آنها ارج گذاشته شده است. احساس ارزشمند بودن برای سلامت روانی ضروری و پایه
عزت نفس در کودکان است، این کیفیت نتیجه مستقیم عشق پدر و مادر به فرزند است.
فرزندان به این اهمیت نمی دهند که والدین چقدر آگاهی دارند، بلکه برایشان مهم است
که چقدر به آنها توجه می شود. (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹) بیشتر مردم به ویژه کودکان و نوجوانان
به ارتباط کلامی بسیار حساس هستند. لحن و صوت والدین در ارتباط کلامی باید دارای بار
عاطفی مثبت باشد. والدین می توانند با سخنان نرم، نیکو و محبت آمیز از مشکلات روحی و
ناهنجاری های کودکان و نوجوانان بکاهند و رنج های درونی آنان را آرامش بخشند. بسیاری
از تندخویی ها، خشونت ها، لجبازی ها و زورگویی ها را می توان با ارتباط کلامی صحیح و
نیکو حل نمود (باک نیا، ۱۳۸۲). نمونه هایی از ارتباط کلامی امام حسین علیه السلام با فرزند خود در
حساس ترین روزهای زندگی گواه اهمیت این موضوع می باشد. ایشان هنگام گفتگو و

تسکین آلام روحی دخترش، سکینه، فرمود: «یا نور عینی! چگونه تسلیم مرگ نباشد کسی که یآوری ندارد» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹).

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می فرماید: «کل مولود یولد علی الفطره و انما ابواه یهودانه و نصرانه؛ هر مولودی بر فطرت (توحید) زاده می شود و این پدر و مادرند که او را یهودی و نصرانی بار می آوردند». همچنین خداوند در آیه ۳۰ سوره روم می فرماید:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ
ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ.

پس روی خود به سوی دین حنیف کن که مطابق فطرت خداست؛ فطرتی که خدا بشر را بر آن فطرت آفریده و در آفرینش خدا دگرگونی نیست. این است دین مستقیم، ولی بیشتر مردم نمی دانند.

فطرت و ساختار وجودی انسان در هر شرایطی به صورت یکسان عمل نمی کند و ممکن است عوامل نامساعد بیرونی مانع از شکوفایی و بروز صحیح آن شود. والدین، هم از طریق وراثت و هم از طریق شرایط محیط بیرونی که برای فرزند فراهم می کنند، نقش مهمی در شکوفا کردن فطرت الهی و یا بالعکس منحرف ساختن آن از مسیر اصلی دارند؛ چراکه خانواده اولین مکانی است که کودک در آن پا می گذارد و والدین نیز اولین افرادی هستند که کودک با آنها روبرو می شود.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در پاسخ سؤالی در این زمینه که چگونه انسان می تواند اهل و فرزندانش را از آتش نجات دهد، فرمود:

تأمرهم بما امر الله و تنهاهم عما نهاهم الله ان اطاعوك كنت قد وقيتهم و ان عصوك
كنت قد قضيت ما عليك.

آنها را به آنچه خدا دستور داده امر و از آنچه خدا نهی کرده بازدارید. اگر از شما پذیرفتند آنان را از آتش جهنم حفظ کرده اید و اگر قبول نکردند به وظیفه خود عمل نموده اید. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵، ۲۴ / ۲۸۶)

از این گونه آیات و روایات به روشنی استفاده می شود که والدین وظیفه مهمی در زمینه آموزش مسئولیت های دینی فرزندان بر عهده دارند. (باغبانی، ۱۳۹۱) جامعه شناسان انسان را مدنی الطبع می دانند. انسان نیز موجودی است که در نهادی به نام خانواده

اولین گرایش‌های تربیتی او شکل می‌گیرد. در چنین نهادی، هیچ فردی نمی‌تواند مستقل از دیگران و بدون اندیشیدن به بقیه افراد حرکت کند و در این سیستم هیچ‌کس مستقل از دیگران وجود ندارد. خانواده نیز نظیر هر سازمان رسمی برای تداوم نیاز به مدیریت دارد که مدیریت زنان در چنین سازمانی حساس و حیاتی است و فقدان و یا نقصان مدیریت زنان موجب ناهماهنگی، انحراف از هدف، اتلاف وقت و نابسامانی می‌شود. نحوه پایه‌گذاری و تدابیر و اندیشه‌های مدیریتی زنان در ارتقای سلامت جامعه و خانواده بسیار حیاتی و اساسی است. نقش مدیریتی زنان واقعه بسیار مهمی است که پویندگی گروه و زندگی کیفی و کمی نسل‌های متوالی به آن بستگی دارد (انصاری مهر، ۱۳۹۳). بررسی پیشینه پژوهشی بر این فرض مبتنی است که شناخت، امری تراکمی^۱ است؛ از کارهای دیگران آموخته می‌شود و با مبنا قرار دادن آنها آثار جدیدی به وجود می‌آید. تحقیق علمی فعالیت منزوی نیست که یافته‌های دیگران نادیده گرفته شود، بلکه بیشتر، فعالیت مشترک بسیاری از محققان است. تحقیقات نشان می‌دهد که بین عوامل مختلفی که در پرورش شخصیت سالم در کودکان و نوجوانان مؤثرند، تغییرات متقابل کودک و والدین و نحوه برخورد و ارتباط والدین و فرزندان از مهمترین و بنیادی‌ترین عوامل است. تربیت و عواطف اجتماعی که مهمترین ویژگی‌های نظام انسانی است از خانواده نشأت می‌گیرد و توجه به نقش محوری زن که محور عاطفه و تربیت است، امری ضروری است. زنان نقش محوری و اصلی در تأمین آرامش خاطر افراد خانواده دارند و این مسئولیتی است که آفرینش بر عهده آنان گذاشته است. (تاجیک اسماعیلی، ۱۳۸۰)

رستگار خالد (۱۳۸۵) در مطالعه‌ای که بر روی زنان شاغل در تهران انجام داد به این نتیجه رسید که نزدیک به ۶۰٪ آنها نقش‌ها و مسئولیت‌های سنتی همچون خانه‌داری، مادری و همسررداری را باور دارند. برزگر، مکاریان فرگ و جوادی فر (۱۳۹۳) در تحقیقی کیفی با عنوان تجارب زنان از مدیریت خانواده و تأثیر آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی، از دسته‌بندی کدها چهار مفهوم اصلی استخراج نمودند که این مفاهیم در برگزیده نیازهای اساسی آموزش زنان در بعد مدیریت خانواده و کاهش آسیب‌های اجتماعی است. باغانی (۱۳۹۱)،

در پژوهش خود به بررسی نقش والدین در تربیت دینی فرزند در دوران کودکی از دیدگاه اسلام پرداخت. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که براساس آیات و روایات اسلامی، سرپرست خانواده اعم از پدر یا مادر، نسبت به تربیت دینی فرزندان و دیگر زیردستان خود مسئولیت سنگینی دارد. فطرت کودک فطرتی توحیدی و الهی است و پدر و مادر موظفند زمینه رشد و شکوفایی این فطرت خدایی را فراهم سازند. در راستای تحقق این هدف، والدین ضمن آگاهی از ضرورت تربیت دینی، اهمیت آن و ویژگی‌های فرزند در دوران کودکی، نیاز به شناسایی و به‌کارگیری روش‌های صحیح، کارآمد و مؤثر در حوزه تربیت دینی دارند. با توجه به اهمیت و نقش زن در خانواده و چگونگی تأثیر آن بر افراد خانواده به ویژه فرزندان، پژوهش حاضر به بررسی نقش زنان در کاهش آسیب‌های اجتماعی فرزندان پرداخت.

۲. شیوه اجرای پژوهش

۲-۱. روش پژوهش

پژوهش حاضر به روش کمی-پیمایشی انجام شد و داده‌های آن با کمک نرم‌افزار Spss و ایموس و با تحلیل واریانس، همبستگی و آزمون T، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۲-۲. جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه مادران (۳۰-۶۴ سال) ساکن شهر شیراز در سال ۹۵-۹۶ بود که براساس آمار سرشماری نفوس و مسکن تعداد کل زنان ۲۷۹۹۹۰ نفر بود. با جایگذاری در فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر از این مادران و ۳۸۴ فرزند آنها به شیوه نمونه‌گیری تصادفی از نوع طبقه‌ای چندمرحله‌ای، برای ورود به پژوهش انتخاب شدند.

۲-۳. ابزار پژوهش

۲-۲-۱. پرسش‌نامه ویژگی‌های زنان

برای بررسی جامعه‌شناختی نقش ویژگی‌های زنان در آسیب‌های اجتماعی فرزندان، پرسش‌نامه‌ای با ۵۸ سؤال بسته در اختیار مادران. در این پژوهش، از دو نوع اعتبار صوری و تجربی بهره‌گیری شد. برای تعیین اعتبار صوری، این پرسش‌نامه از نظر چند تن از اساتید

جامعه‌شناسی استفاده شد و نکات اصلاحی آنها در پرسش‌نامه اعمال گردید. اعتبار تجربی پرسش‌نامه با استفاده از تحلیل عاملی بررسی شد. برای آزمون پایایی ابزارهای اندازه‌گیری، اطلاعات مورد نیاز از یک نمونه ۳۰ نفری گردآوری و با نرم‌افزار spss میزان آلفای کرونباخ برای متغیرهایی که به صورت سازه تهیه شده بود، محاسبه شد.

سنججه‌های مربوط به متغیرهای زمینه‌ای (اجتماعی - جمعیت شناختی) با سه سؤال بسته در مورد ویژگی‌هایی مانند سن، اشتغال و محل زندگی زنان آزمون شد. بخش دوم پرسش‌نامه، به سنجش میزان انرژی عاطفی، سبک زندگی، بحران در خانواده، آموزش و کنترل، خلاقیت و ابتکار زنان اختصاص داشت. انرژی عاطفی زنان شامل احساس امنیت، آرامش و درک متقابل است که با طیف پنج درجه‌ای لیکرت با ده سؤال سنجیده شد. متغیر سبک زندگی نیز در بخش سوم پرسش‌نامه با ده سؤال در طیف پنج درجه‌ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت که این متغیر بر اساس استفاده بهینه از وسایل و الگوی صحیح مصرف مادران سنجیده شد. متغیر بحران در خانواده نیز در بخش چهارم پرسش‌نامه با سیزده سؤال در طیف پنج درجه‌ای لیکرت مورد پرسش قرار گرفت که میزان مقابله با بحران و برگشت به زندگی را می‌سنجید. برای بررسی متغیر مربوط به آموزش و کنترل مادران نیز از ده سؤال با طیف پنج درجه‌ای لیکرت در بخش ششم پرسش‌نامه استفاده شد. متغیر خلاقیت و ابتکار مادر با ویژگی‌هایی مثل ابتکار عمل، برنامه‌ریزی، نظم و نظافت در بخش آخر پرسش‌نامه مورد سنجش قرار گرفت که دوازده سؤال در طیف پنج درجه‌ای لیکرت به خود اختصاص داد.

۲-۲-۲. پرسش‌نامه آسیب‌های اجتماعی فرزندان

پرسش‌نامه مشتمل بر ۶ متغیر، هر متغیر با ۷ سؤال (خودکشی، سرقت، فرار از خانه، پرخاشگری، مسائل جنسی و مواد مخدر) بود. برای تعیین اعتبار صوری، این پرسش‌نامه از نظر چند تن از اساتید جامعه‌شناسی استفاده شد و نکات اصلاحی آنها در پرسش‌نامه اعمال گردید. اعتبار تجربی پرسش‌نامه با استفاده از تحلیل عاملی بررسی شد. برای آزمون پایایی ابزارهای اندازه‌گیری، اطلاعات مورد نیاز از یک نمونه ۳۰ نفری گردآوری و با نرم‌افزار spss میزان آلفای کرونباخ برای متغیرهایی که به صورت سازه تهیه شده بود، محاسبه شد.

جدول شماره ۱: نتیجه آزمون پایایی هر طیف مربوط به مقیاس ویژگی های زنان و آسیب های اجتماعی فرزندان

مقدار آلفا	متغیر	
۰/۸۶	زمینه ای	ویژگی های زنان
۰/۹۲	انرژی عاطفی	
۰/۹۱	سبک زندگی	
۰/۹۱	بحران در خانواده	
۰/۹۳	آموزش و کنترل	
۰/۸۴	خلاقیت و ابتکار	
۰/۹۵	سرقت	آسیب های اجتماعی فرزندان
۰/۹۲	پرخاشگری	
۰/۸۹	مواد مخدر	
۰/۶۵	مسائل جنسی	
۰/۸۰	خودکشی	
۰/۷۳	فرار از خانه	
۰/۸۶	پایایی کل	

۳. یافته های پژوهش

۳-۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

جدول شماره ۲: شاخص های آماری مربوط به متغیرها

مؤلفه ها	میانگین	انحراف معیار	واریانس
زمینه ای	۴/۰۴	۰/۸۷	۰/۷۵
انرژی عاطفی	۴/۱۳	۰/۷۴	۰/۵۴
سبک زندگی	۴/۰۸	۰/۷۰	۰/۴۹
بحران در خانواده	۳/۸۳	۰/۷۱	۰/۵۱
آموزش و کنترل	۳/۹۲	۰/۷۵	۰/۵۷
خلاقیت و ابتکار	۳/۵۵	۰/۵۹	۰/۳۵
جمع کل	۳/۹۳	۰/۶۴	۰/۴۱
سرقت	۲/۰۴	۰/۷۸	۰/۶۰
پرخاشگری	۱/۸۸	۰/۷۶	۰/۵۷
مواد مخدر	۲/۰۰	۰/۷۵	۰/۵۶
مسائل جنسی	۲/۵۹	۰/۶۱	۰/۳۷
خودکشی	۲/۵۲	۰/۸۰	۰/۶۳
فرار از خانه	۳/۵۰	۰/۵۶	۰/۳۲
جمع کل	۲/۴۲	۰/۳۹	۰/۱۵

با توجه به جدول «شماره ۲» می‌توان گفت که برای کاهش آسیب‌های اجتماعی فرزندان به ویژه آسیب «فرار از خانه» نقش انرژی عاطفی مادر بسیار مهم است.

جدول شماره ۳: همبستگی پیرسون بین سن مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب‌های اجتماعی فرزندان
مقدار همبستگی (r)	-۰/۲۰۷
سطح معنی داری (sig)	۰/۰۰۱
تعداد	۳۸۴

جدول «شماره ۳» نشان می‌دهد که همبستگی معکوس و معناداری بین سن پاسخگویان (زنان) و آسیب‌های اجتماعی فرزندان وجود دارد ($r = -0.207; p < 0.001$).

جدول شماره ۴: آزمون T مستقل برای بررسی رابطه بین شغل مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان

فاصله فاصله اطمینان ۹۵٪	تفاوت خطای استاندارد	تفاوت میانگین	Sig	df	T	Sig	F		
								پایین‌ترین	بالاترین
۰/۶۷	-۰/۷۴	۰/۱۴۲	۰/۹۶	۰/۱۵۷	۳۶۷	۱/۳۱۷	۸/۱۲۰	برابری واریانس مفروض	نقش زنان بر فرزندان
۰/۴۵۱	-۰/۰۶۵	۰/۱۳۰	۰/۱۹۷	۰/۱۴۱	۳۲۲/۳۰۱	۰/۴۷۲		برابری واریانس غیر مفروض	

با توجه به جدول «شماره ۴» نتیجه آزمون لوین ($p < 0.05, t = 1/416$) نشان می‌دهد که واریانس دو گروه با هم برابر نیست و می‌توان فرض برابری واریانس‌ها را رد کرد، اما با توجه به اینکه $sig > 0.05$ می‌باشد، می‌توان گفت که میزان تأثیر زنان بر فرزندان در میان زنان شاغل و خانه‌دار متفاوت نیست.

جدول شماره ۵: تحلیل واریانس چندمتغیره نقش مناطق مختلف زندگی زنان بر آسیب‌های اجتماعی فرزندان

متغیرهای وابسته	منبع تغییرات	Df	میانگین مجزورات	F	sig	مجزوراتی سهمی
شمال	۴۵۶/۹۳	۴	۱۱۴/۲۳	۷/۰۵	۰/۰۰۱	۰/۰۸۴
جنوب	۱۱۲۷/۶۴	۴	۲۸۱/۹۱	۷/۷۲	۰/۰۰۱	۰/۰۹۱
شرق	۲۶/۳۳	۴	۶/۵۸	۱/۵۲	۰/۱۹۸	۰/۰۱۱۹
غرب	۴/۶۵	۴	۱/۱۶	۰/۲۳	۰/۹۲۱	۰/۰۰۳

برای بررسی رابطه بین محل زندگی زنان و میزان آسیب‌های اجتماعی فرزندان، مناسب‌ترین آزمون برای سنجش این رابطه، آزمون تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) است. نتایج

جدول «شماره ۵» گویای آن است که تأثیرهای ناشی از محل زندگی فقط برای منطقه جنوب ($F=7/05, P=0/001$) و منطقه شمال ($F=7/71, P=0/001$) معنادار است.

جدول شماره ۶: همبستگی پیرسون بین انرژی عاطفی زنان و آسیب های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب های اجتماعی فرزندان	
مقدار همبستگی (r)	۰/۵۴۰	انرژی عاطفی زنان
سطح معنی داری (sig)	۰/۰۰۱	
تعداد	۳۸۴	

با توجه به مقادیر جدول «شماره ۶» ($r=0/540; p < 0/001$) همبستگی مثبت و معناداری بین انرژی عاطفی زنان و آسیب های اجتماعی فرزندان وجود دارد. با افزایش میزان انرژی عاطفی مادران، آسیب های اجتماعی فرزندان کمتر می شود.

جدول شماره ۷: همبستگی پیرسون بین سبک زندگی زنان و آسیب های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب های اجتماعی فرزندان	
مقدار همبستگی (r)	۰/۳۷۸	سبک زندگی زنان
سطح معنی داری (sig)	۰/۰۰۱	
تعداد	۳۸۴	

در بررسی رابطه بین سبک زندگی زنان و رابطه آن با آسیب اجتماعی فرزندان، با توجه به اینکه هر دو متغیر در سطح فاصله ای مورد سنجش قرار گرفته اند، مناسب ترین آزمون برای سنجش وجود رابطه بین آنها ضریب همبستگی پیرسون است. با توجه به مقادیر جدول «شماره ۷» ($r=0/378; p < 0/001$) همبستگی مثبت و معناداری بین سبک زندگی زنان و آسیب اجتماعی فرزندان وجود دارد.

جدول شماره ۸: همبستگی پیرسون بین بحران در خانواده و آسیب های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب های اجتماعی فرزندان	
همبستگی (r)	۰/۵۱۴	بحران در خانواده
سطح معنی داری (sig)	۰/۰۰۱	
تعداد	۳۸۴	

در بررسی رابطه بین بحران در خانواده و آسیب های اجتماعی فرزندان، با توجه به اینکه هر دو متغیر در سطح فاصله ای مورد سنجش قرار گرفته اند، مناسب ترین آزمون برای

سنجش وجود رابطه بین آنها ضریب همبستگی پیرسون است. با توجه به مقادیر جدول «شماره ۸» ($t=0/514$; $p < 0/001$) همبستگی مثبت و معناداری بین بحران در خانواده و میزان تأثیر مادر بر فرزند وجود دارد و با افزایش میزان بحران در خانواده میزان تأثیر زنان بر فرزندان افزایش می‌یابد.

جدول شماره ۹: همبستگی پیرسون بین آموزش و کنترل مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب‌های اجتماعی فرزندان	
همبستگی (r)	0/495	آموزش و کنترل مادر
سطح معنی داری (sig)	0/001	
تعداد	384	

در بررسی رابطه بین آموزش و کنترل مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. با توجه به مقادیر جدول «شماره ۹» ($t=0/495$; $p < 0/001$) همبستگی مثبت و معناداری بین آموزش و کنترل مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان وجود دارد.

جدول ۱۰: همبستگی پیرسون بین خلاقیت و ابتکار مادر و آسیب‌های اجتماعی فرزندان

نام متغیر	آسیب‌های اجتماعی فرزندان	
همبستگی (r)	0/358	خلاقیت و ابتکار زنان
سطح معنی داری (sig)	0/001	
تعداد	384	

در بررسی رابطه بین خلاقیت و ابتکار زنان با آسیب‌های اجتماعی فرزندان از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. با توجه به مقادیر جدول «شماره ۱۰» ($t=0/358$; $p < 0/001$) همبستگی مثبت و معناداری بین خلاقیت و ابتکار زنان و آسیب‌های اجتماعی فرزندان وجود دارد.

جدول شماره ۱۱: رگرسیون سلسله مراتبی چندگانه میزان تأثیر ویژگی‌های زنان بر آسیب‌های اجتماعی فرزندان

مرحله	متغیر	β	R ²	AdR ²	B	df	F	sig
۱	سن زنان	-۰/۲۱	۰/۰۴	۰/۰۴	-۰/۰۶	۳۶۹/۲	۱۶/۹۷	۰/۰۰۱
۲	انرژی عاطفی زنان	۰/۵۴	۰/۳۴	۰/۳۴	۰/۰۸	۲/۲۷۴	۹۸/۶۰	۰/۰۰۱
۳	سبک زندگی زنان	۰/۲۰	۰/۳۸	۰/۳۸	۰/۰۵	۳/۳۷۲	۷۶/۲۵	۰/۰۰۱
۴	بحران در خانواده	۰/۲۷	۰/۴۳	۰/۴۳	۰/۰۴	۳/۳۷۱	۷۱/۴۶	۰/۰۰۱
۵	آموزش و کنترل زنان	۰/۱۹	۰/۴۵	۰/۴۵	۰/۰۳	۵/۳۷۱	۶۲/۰۲	۰/۰۰۱
۶	خلاقیت و ابتکار زنان	۰/۰۹	۰/۴۶	۰/۴۶	۰/۰۲	۵/۳۷۰	۵۲/۶۳	۰/۰۰۱
Total R ^۰ /۴۶ = ۲, Adj. R ^۰ /۴۵ = ۲, F (۵۲/۶۳ = (۵,۳۷۰, P < ۰/۰۰۱)								

به منظور تعیین سهم هر یک از متغیرهای مطرح شده در فرضیه‌ها در تبیین واریانس متغیر مورد مطالعه یعنی، میزان تأثیر زنان بر فرزندان، از رگرسیون چندگانه سلسله مراتبی استفاده شد. با توجه به اینکه دو متغیر اشتغال و منطقه جغرافیایی همبستگی معناداری با متغیر تحت مطالعه نشان نداد، وارد مدل نشد. در نهایت، تحلیل رگرسیون در شش مرحله برای متغیر تحت مطالعه انجام شد و متغیرها نیز با ترتیب خاصی (بر اساس ملاحظات نظری) وارد مدل شد که نتایج آن در جدول «شماره ۱۱» بیان شد.

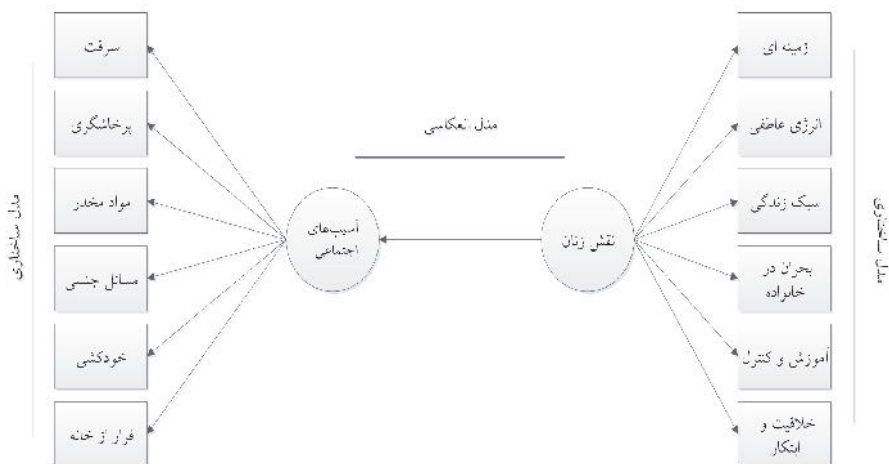
۳-۲. آزمون مدل تحلیلی پژوهش

این قسمت یکی از پراهمیت‌ترین مراحل بررسی در مدل سازی معادلات ساختاری می باشد. همان گونه که در شکل «شماره ۱» نمایش داده شده است، این قسمت از تحلیل قصد دارد که تأثیر ویژگی‌های زنان را بر آسیب‌های اجتماعی فرزندان بررسی نماید. پژوهش با استفاده از روش مدل سازی معادلات ساختاری و نوع خاص آن یعنی تحلیل عاملی تأییدی با رویکرد حداقل مربعات جزئی انجام شده که این امر به دلیل وجود متغیرهای پنهان (سازه‌های پژوهش: دایره شکل) و متغیرهای آشکار (ابعاد سازه‌ها: مستطیل شکل) در مدل و همچنین روابط پیچیده بین متغیرهاست (عباس‌زاده، و همکاران، ۱۳۹۱).

برای تحلیل عاملی با ایموس باید داده‌ها نرمال باشد. مقدار آزمون K-S متغیر نقش زنان (۰/۰۶) و برای آسیب‌های اجتماعی (۰/۱۱) است، پس برای آزمون مدل و فرضیه‌ها مشکلی وجود ندارد. برای تحلیل یافته‌های این تحقیق از نرم افزار ایموس استفاده شده است. شکل «شماره ۱» تفکیک مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی و ساختاری را نشان می‌دهد.

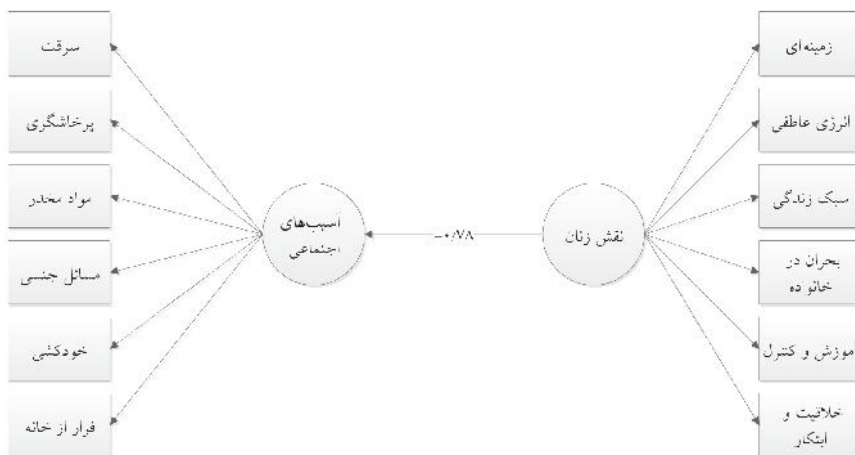

شکل شماره ۱: تفکیک مدل‌های اندازه‌گیری انعکاسی و ساختاری

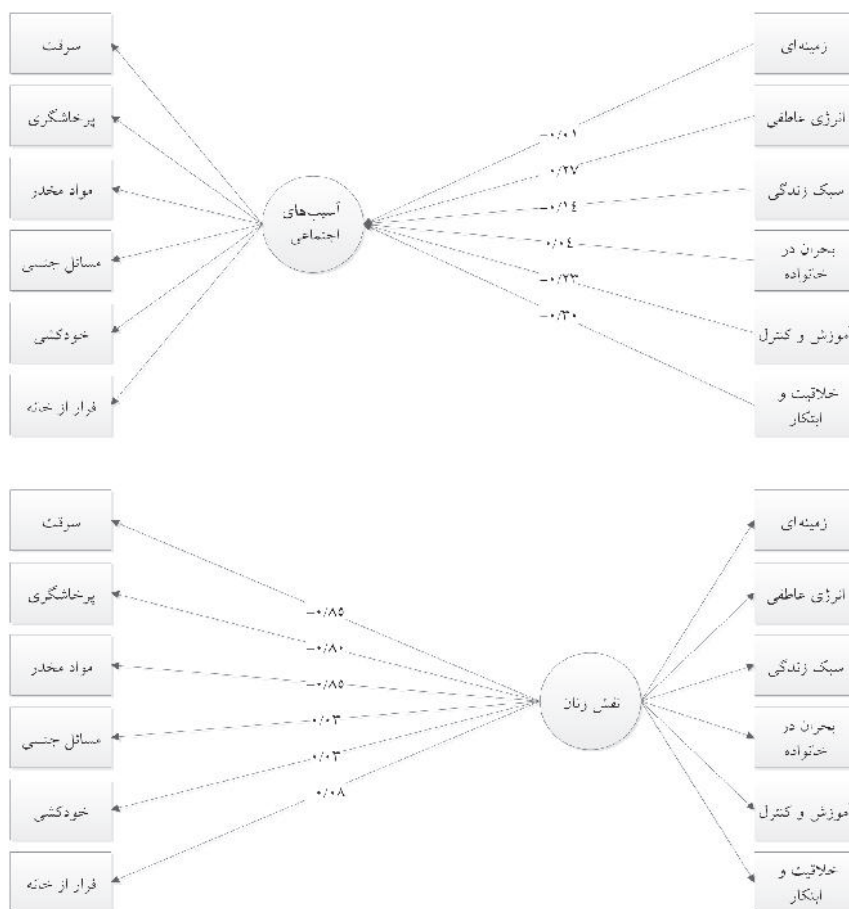

برای آزمون مدل مفهومی پژوهش و اینکه مدلی که بر اساس چارچوب نظری و پیشینه تجربی به دست آمده تا چه اندازه با واقعیت انطباق دارد، برخی شاخص‌ها مورد نیاز است.

شکل شماره ۲: میزان ضرایب مسیر

شکل شماره ۳: مقادیر استخراج شده از اجرای آزمون مدل سازی معادلات ساختاری در حالت ضرایب مسیر استاندارد

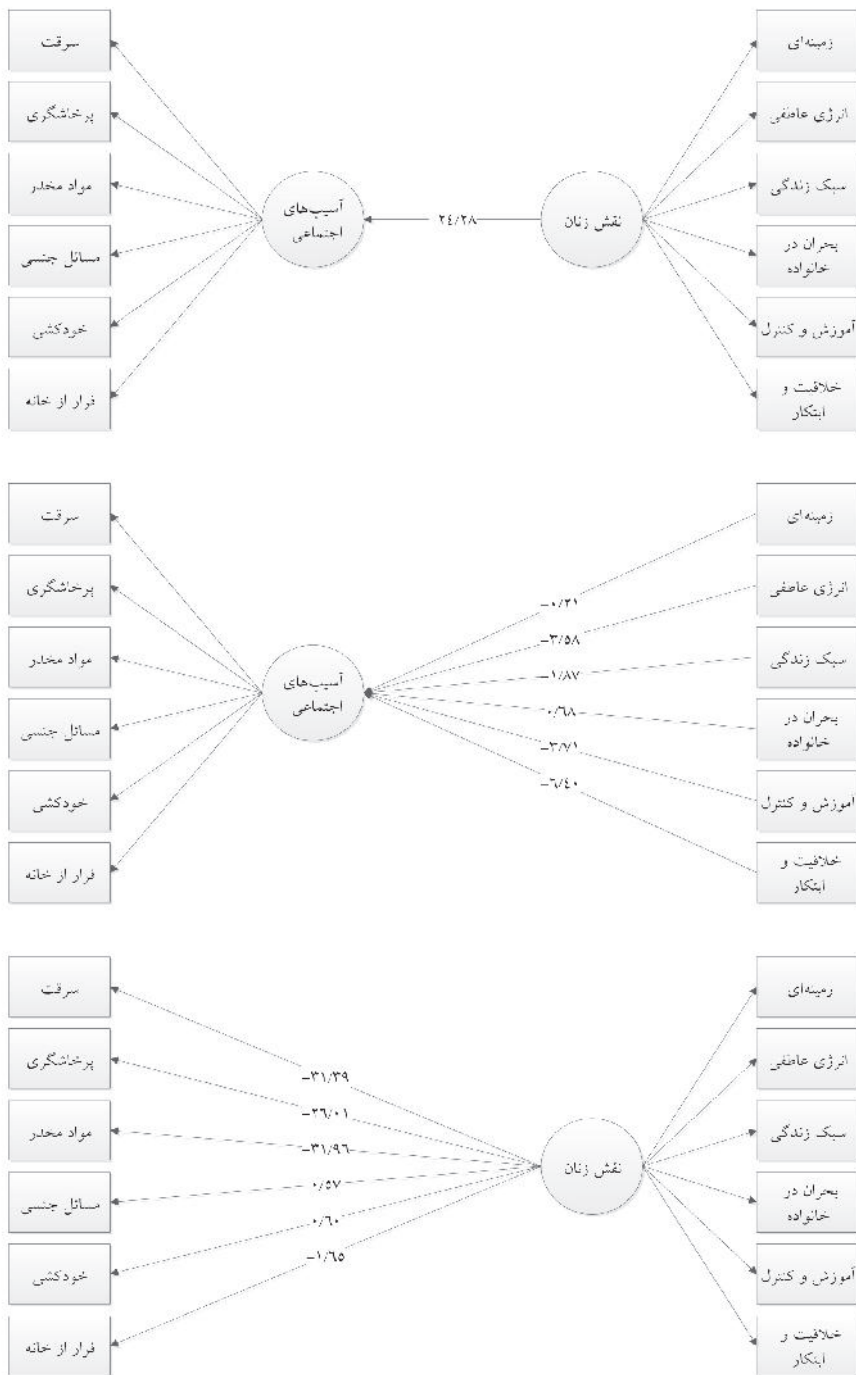

جدول شماره ۱۲: شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری و ساختاری

RMSEA	PNFI	IFI	RFI	NFI	NNFI	CFI	AGFI	GFI	CMIN/DF
۰/۰۹	۰/۷۱	۰/۹۵	۰/۹۲	۰/۹۴	۰/۹۴	۰/۹۵	۰/۹۱	۰/۹۰	۴/۶۹

مطابق جدول «شماره ۱۲»، شاخص برازش کلی مدل نشان‌دهنده این است که مدل به کار گرفته شده دارای برازش خوبی است. به این معنی که داده‌های جمع‌آوری شده مدل مفهومی پژوهش را حمایت می‌کند و مدل مورد نظر به واقعیت نزدیک است. پس از بررسی ضرایب مسیر و شاخص‌های برازش مدل، باید آزمون فرضیه‌ها انجام شود.

شکل شماره ۴: مقادیر استخراج شده از اجرای آزمون مدل سازی معادلات ساختاری در حالت ضرایب t-value

در شکل «شماره ۳» مدل مفهومی پژوهش بر اساس خروجی نرم افزار پی ال اس نشان داده شده است که در آن مقدار آماره t بر روی خطوط متصل بین متغیرهای مستقل و وابسته مشخص است.

۴. بحث و نتیجه گیری

مطابق نتایج به دست آمده، ویژگی های زنان در سطح اطمینان ۹۹٪ با کاهش آسیب های اجتماعی فرزندان رابطه معناداری دارد، اما بعدزمینه ای و بحران در خانواده با آسیب های اجتماعی فرزندان رابطه معناداری ندارد. انرژی عاطفی، زنان در سطح اطمینان ۹۹٪ با آسیب های اجتماعی فرزندان رابطه مثبت معناداری دارد در حالی که سبک زندگی، آموزش و کنترل و خلاقیت و ابتکار زنان با آسیب های اجتماعی فرزندان رابطه منفی معناداری دارد. به طور کلی می توان گفت که تأثیر ویژگی های زنان بر سرقت، پرخاشگری، مصرف موارد مخدر توسط فرزندان منفی و اقدام به فرار از خانه فرزندان معنادار است و تأثیر این ویژگی ها بر مسائل جنسی و خودکشی فرزندان معنادار نمی باشد.

نقطه اتصال این پژوهش به پژوهش های پیشین آن است که موضوع از حیث مسئله مستند به شواهد تجربی موجود در پژوهش های پیشین است. نکته مهمی که می توان آن را یکی از عوامل متمایز دانست، این است که تأثیر مادر بر فرزندان در ایران بیشتر از جنبه های دینی و روان شناسی و علوم تربیتی مورد بررسی قرار گرفته است، اما از نظر جامعه شناسی، گروه های اجتماعی کمتر به آن اقبال نشان داده شده است. باغانی (۱۳۹۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد با موضوع بررسی نقش والدین در تربیت دینی فرزندان در دوران کودکی از دیدگاه اسلام، پرداخته است. گلی (۱۳۹۴) در پژوهش خود نقش والدین در پرورش عزت نفس فرزندان و سلامت معنوی آنان از دیدگاه اسلام را بررسی کرده است. از طرفی تا کنون به بررسی جامعه شناختی نقش مادر بر فرزند در کلان شهر شیراز انجام نشده است. با توجه به نتایج پژوهش حاضر که نقش ویژگی های زنان و آسیب های اجتماعی فرزندان را نشان داد، می توان گفت که ویژگی های زنان در موفقیت یا عدم موفقیت فرزندان و به دنبال آن اجتماع، بسیار تعیین کننده است. با توجه به نتایج تحقیق، می توان پیشنهادات زیر در

رابطه با انجام پژوهش های بعدی را ارائه نمود: بررسی نقش زنان بر هویت یابی فرزندان، بررسی نقش زنان بر مشکلات روحی و روانی فرزندان، بررسی نقش زنان بر پرخاشگری فرزندان و بررسی نقش زنان بر استقلال فرزندان.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۹۵). مترجم: فولادوند، محمدمهدی. قم: چاپخانه بزرگ قرآن کریم.
- * نهج البلاغه (۱۳۷۹). مترجم: دشتی، محمد. قم: نسیم حیات.
۱. اخوی راد، بتول (۱۳۸۴). نقش زنان در فرهنگ پذیری کودکان. فصلنامه بانوان شیعه، ۳، ۱۰۶-۹۳.
  ۲. انصاری مهر، مهدی (۱۳۹۳). بررسی نقش مدیریتی زنان در ارتقای سلامت خانواده و جامعه. همایش ملی جایگاه و نقش زنان در مدیریت جهادی. تربیت حیدریه. دانشگاه تربیت حیدریه.
  ۳. ابن بابویه، محمدبن علی (۱۳۸۴). من لا یحضر الفقیه. مترجم: موسوی خراسانی، سید حسن، و آخوندی، محمد. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
  ۴. ابن ابی الحدید، عزالدین ابو حامد (۱۴۰۴ ه.ق). شرح نهج البلاغه. قم: کتابخانه عمومی آیت الله مرعشی نجفی.
  ۵. بزرگر، زهرا، مکاریان فرگ، زهره، و جوادی فر، شراره (۱۳۹۳). تجارب زنان از مدیریت خانواده و تأثیر آن در کاهش آسیب های اجتماعی. همایش ملی جایگاه و نقش زنان در مدیریت جهادی. تربیت حیدریه. دانشگاه تربیت حیدریه.
  ۶. برجی نژاد، زینب (۱۳۸۹). نقش مادر در تربیت فرزند. نشریه طهورا، ۶، ۱۸۳-۲۰۶.
  ۷. باغبانی، زهرا (۱۳۹۱). بررسی نقش والدین در تربیت دینی فرزندان در دوران کودکی از دیدگاه اسلام. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی. دانشگاه علامه طباطبایی.
  ۸. تاجیک اسماعیلی، عزیزالله (۱۳۸۰). تعادل و استحکام خانواده. تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان.
  ۹. حسینی زاده، علی، و داوودی، محمد (۱۳۹۰). سیره تربیتی پیامبر ﷺ و اهل بیت . قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.
  ۱۰. رهنمایی، سید احمد، ساجدی، ابولفضل، زارعان، محمدجواد، و همکاران (۱۳۸۵). روان شناسی رشد با نگرش به منابع اسلامی. تهران: سمت.
  ۱۱. رستگار خالد، امیر (۱۳۸۵). زنان شاغل و بررسی تأثیر منابع کنترل فشار بر ترکیب نقش های شغلی - خانوادگی آنان. نشریه مباحث بانوان شیعه، ۸، ۷-۳۶.
  ۱۲. طبرسی، حسین بن فضل (۱۳۷۰). مکارم الاخلاق. قم: شریف رضی.
  ۱۳. گلی، مهرناز (۱۳۹۴). نقش والدین در پرورش عزت نفس فرزندان و سلامت معنوی آنان از دیدگاه اسلام. نشریه تاریخ پزشکی، ۷(۲۵)، ۱۰۱-۱۲۸.
  ۱۴. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۹). موسوعه امام حسین، فی الکتاب والسنه والتاریخ. مترجم: مسعودی، عبدالهادی. قم: دارالحدیث.
  ۱۵. محمدی ری شهری، محمد (۱۳۸۵). میزان الحکمه. مترجم: شیخی، حمیدرضا. قم: دارالحدیث.
  ۱۶. مرعشیان، فاطمه (۱۳۹۰). بررسی نقش زنان به عنوان مادران خانواده در ارتکاب انواع رفتارهای پرخطر نوجوانان. نشریه علمی پژوهشی زن و فرهنگ، ۲(۷)، ۱۰۹-۱۲۲.
  ۱۷. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۷۹). اصول کافی. تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه.
  ۱۸. ابن بابویه، محمدبن علی (۱۳۹۳). رسالیل شیخ صدوق. قم: ارمان طوبی.
  ۱۹. مجلسی، محمدباقر بن محمد تقی (۱۳۹۰). بحار الانوار. مترجم: خسروی، موسی. تهران: کتاب فروشی اسلامیه.
  ۲۰. پاک نیا، عبدالکریم (۱۳۸۲). حقوق متقابل والدین و فرزندان. قم: نشرکمال الملک.
  ۲۱. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۵). تفسیر نمونه. تهران: دارالکتب الاسلامیه.
  ۲۲. عباس زاده، میرمحمد، امانی ساری بیگلر، جوادی، خضری آذر، هیمن، و پاشوی، قاسم (۱۳۹۱). مقدمه ای بر مدل یابی معادلات ساختاری به روش pls و کاربرد آن در علوم رفتاری. ارومیه: انتشارات دانشگاه ارومیه.

Archive of SID